

Przelewice, 03 wrzesień 2020

***Godne prawnej ochrony aleje przydrożne
Pomorza Zachodniego***

Polskie
Towarzystwo
Dendrologiczne

Marcin Kubus

Walory i rola alei w krajobrazie otwartym

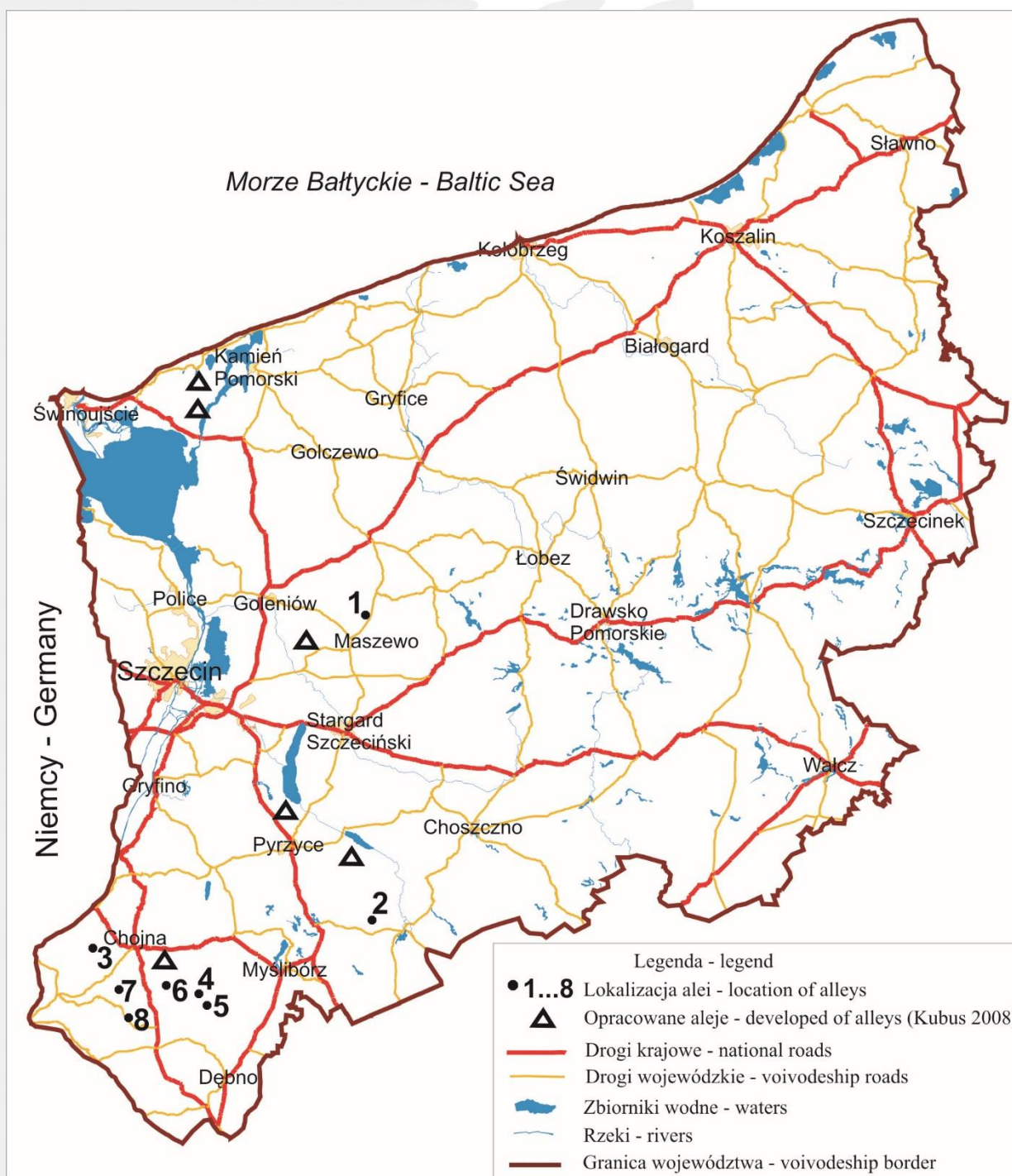
- ***Biocenotyczna*** – składnik ekosystemu, w tym korytarzy ekologicznych;
- ***Oprawa szlaków komunikacyjnych*** – obniżają uciążliwość ruchu drogowego; m.in. dając prostokątny obrys drogi, tworzą dla kierowców tzw. „ramę skoncentrowanej uwagi”.
- ***Krajobrazowa*** – wertykalny, liniowy element kompozycji krajobrazu otwartego; dzięki drzewom nienaturalnie proste linie np. dróg, granic itp. zostają złagodzone i wtopione w krajobraz;
- ***Kulturowa*** – podkreślają rangę i indywidualność obiektów, czy miejscowości, do których i przez które prowadzą; stanowią o tożsamości regionu;

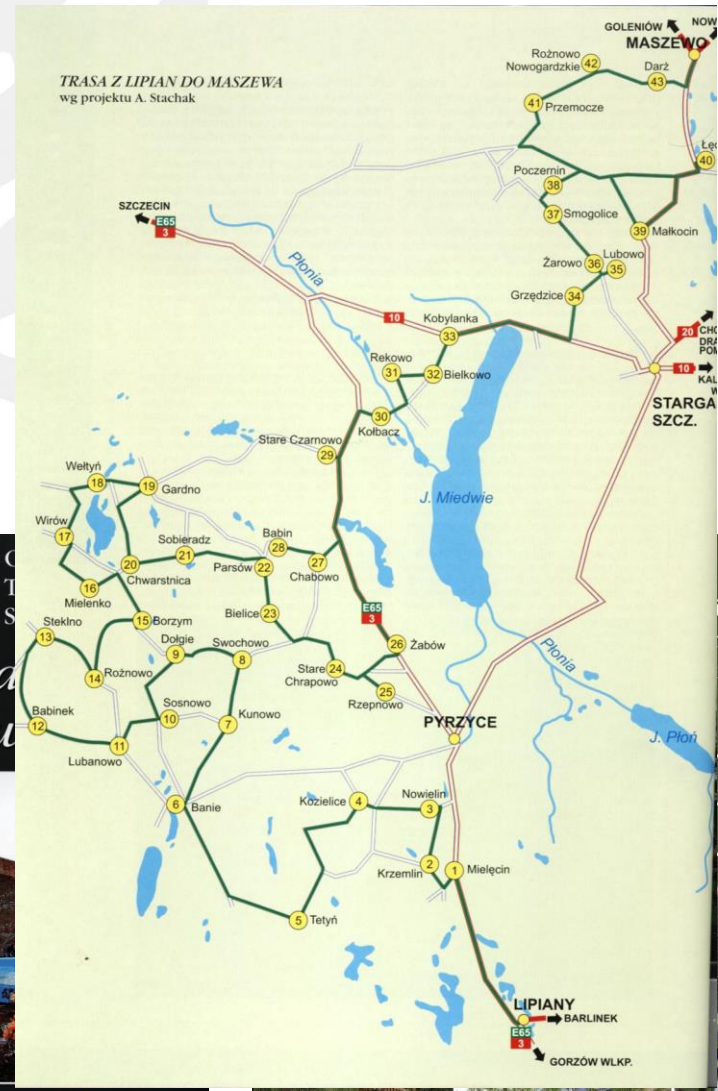
Walory i rola alei w krajobrazie otwartym

- *Dendrologiczne* – różne gatunki drzewiaste, głównie liściaste, krajowe;
- *Historyczne* – związki z obiektami, miejscowościami, wydarzeniami...
- *Estetyczne* – uatrakcyjnienie dalekich widoków; regularność i rytm nasadzeń dający poczucie ładu; charakter żywego tworzywa – pokrój i struktura koron drzew, zmienna barwa w porach roku, detal tj. kwiaty, owoce. Różne formy alei: jednorodne, niejednorodne; jedno, dwu, wielorzędowe; jedno, dwustronne; otwarte i kryte.
- ***Aleje jako produkt turystyczny*** w zagospodarowaniu turystycznym regionu (turystyka wiejska)

Źródło: Przyroda Pomorza Zachodniego

Ze Starogardu do Nowogardu

do Maszewa z powiatu pyrzyckiego

*...ce
...nnice
...i
...yślą*

**PUSZCZE
OSADY
MIASTA**

IN OFICyna

Pomorze Zachodnie

IN OFICyna

Pomorze Zachodnie

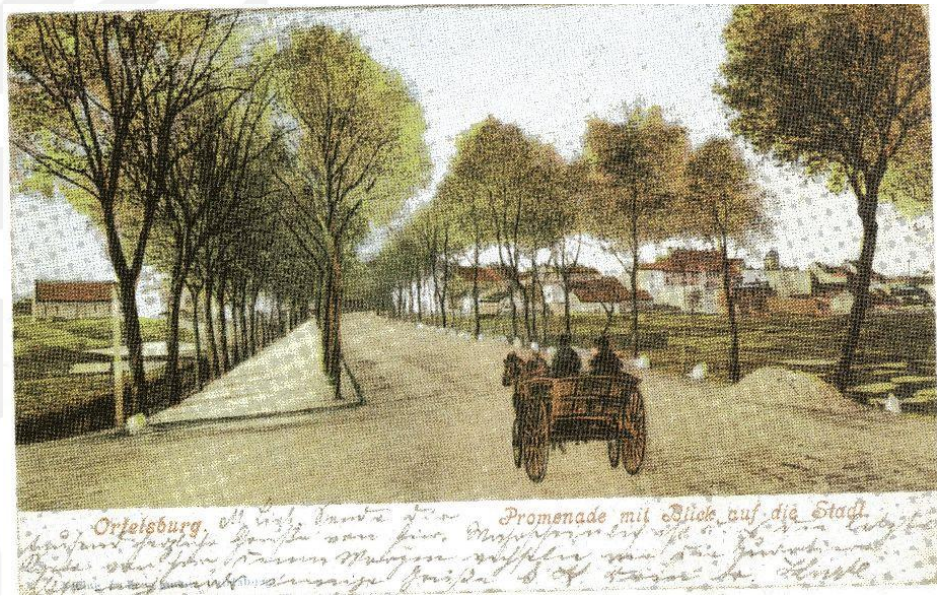
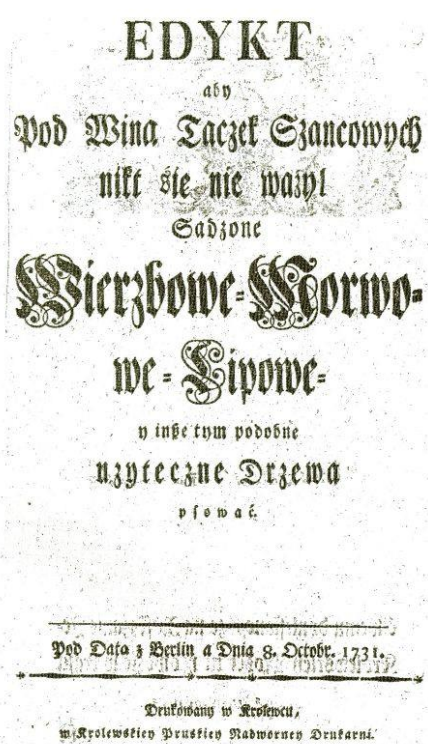
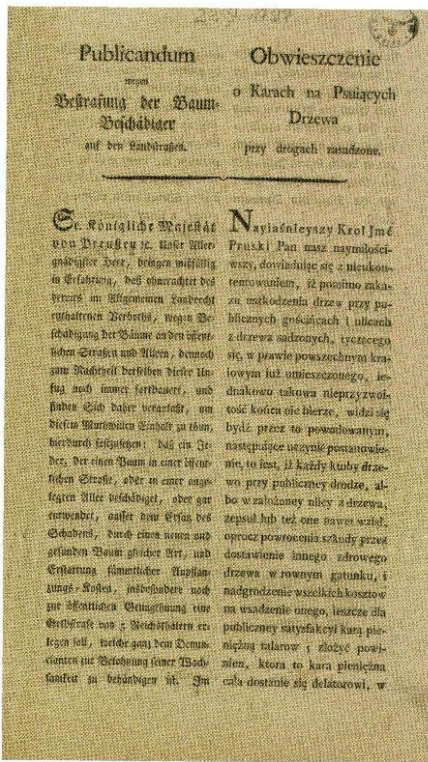
Pomorze Zachodnie

Pomorze Zachodnie

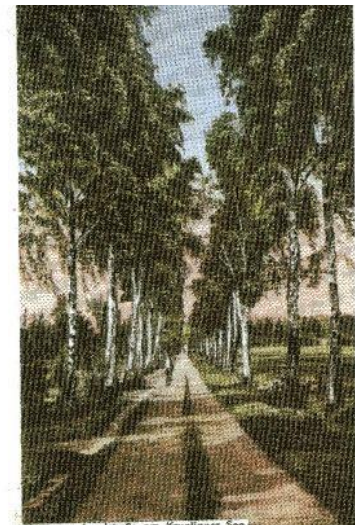
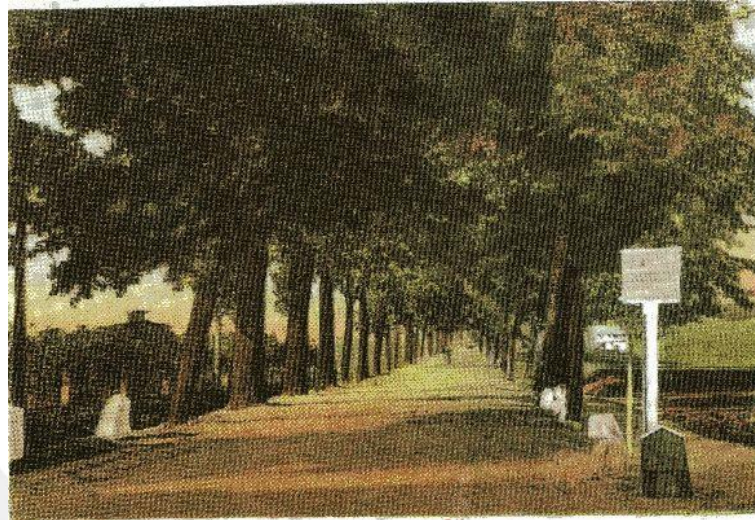
IN OFICyna

**Aleje przydrożne –
charakterystyczny element
krajobrazu Pomorza**

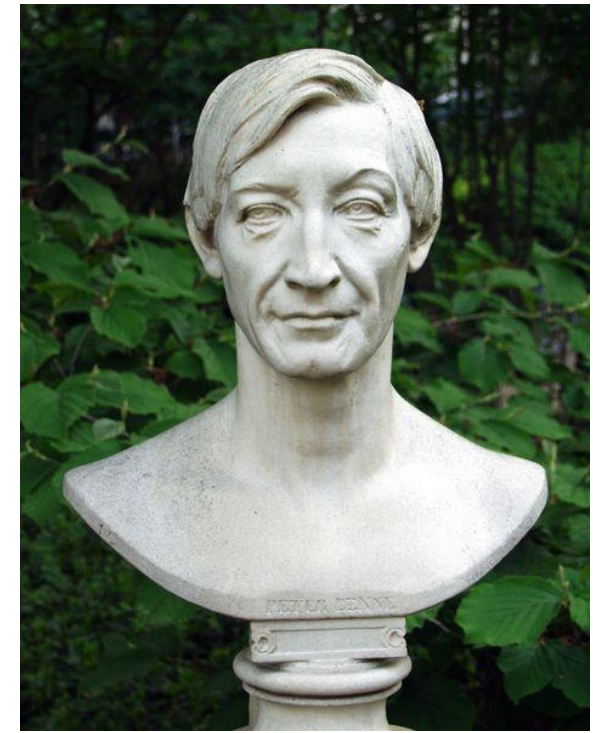

Programowe zakładanie alei przydrożnych (1713-1780 r.) na Pomorzu Zachodnim

Peter Joseph Lenné
(1789-1866)
portret z 1850 r.
Autor: Carl Begas

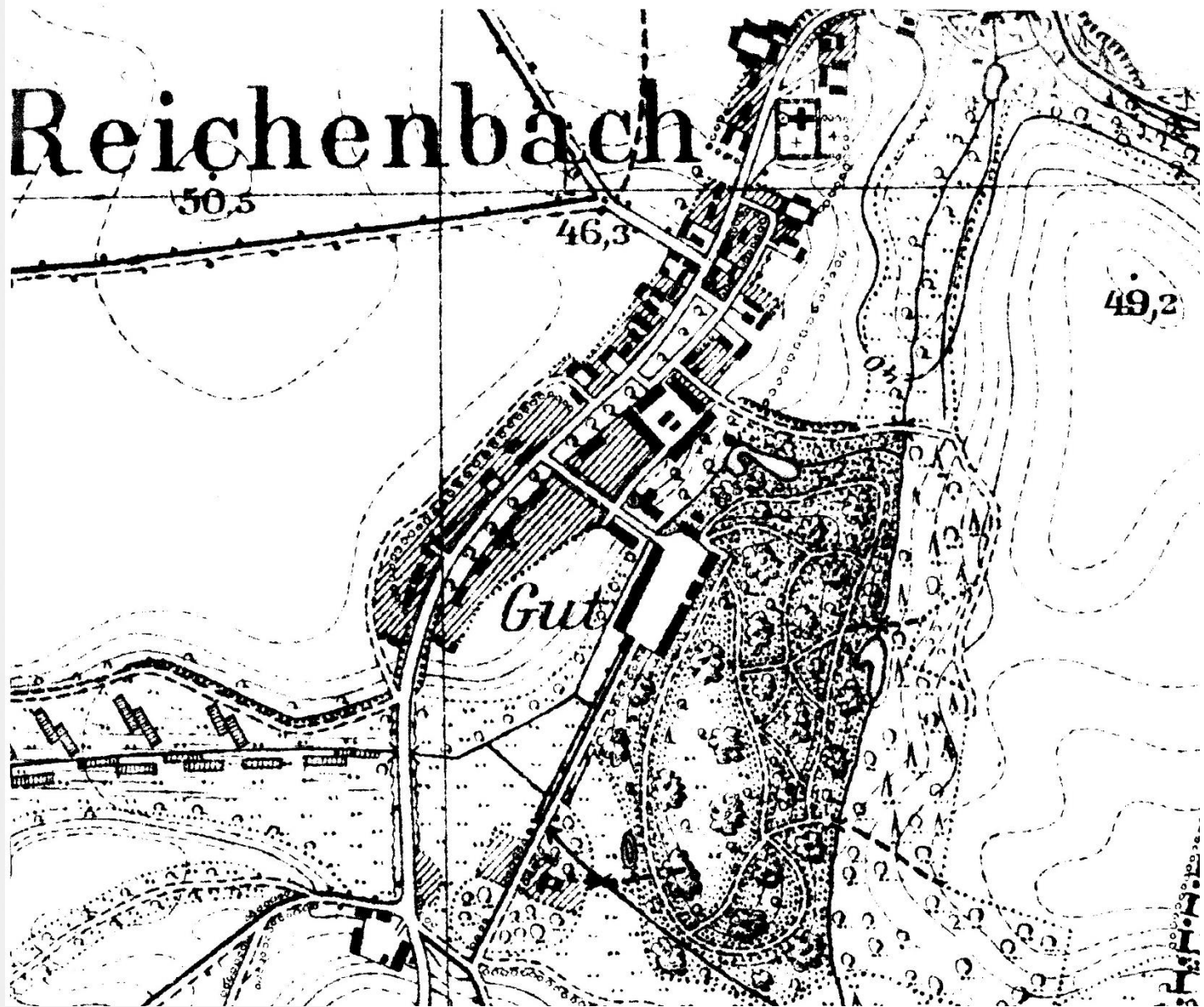
popiersie Lenné
w ogrodzie
Botanicznym
w Bonn

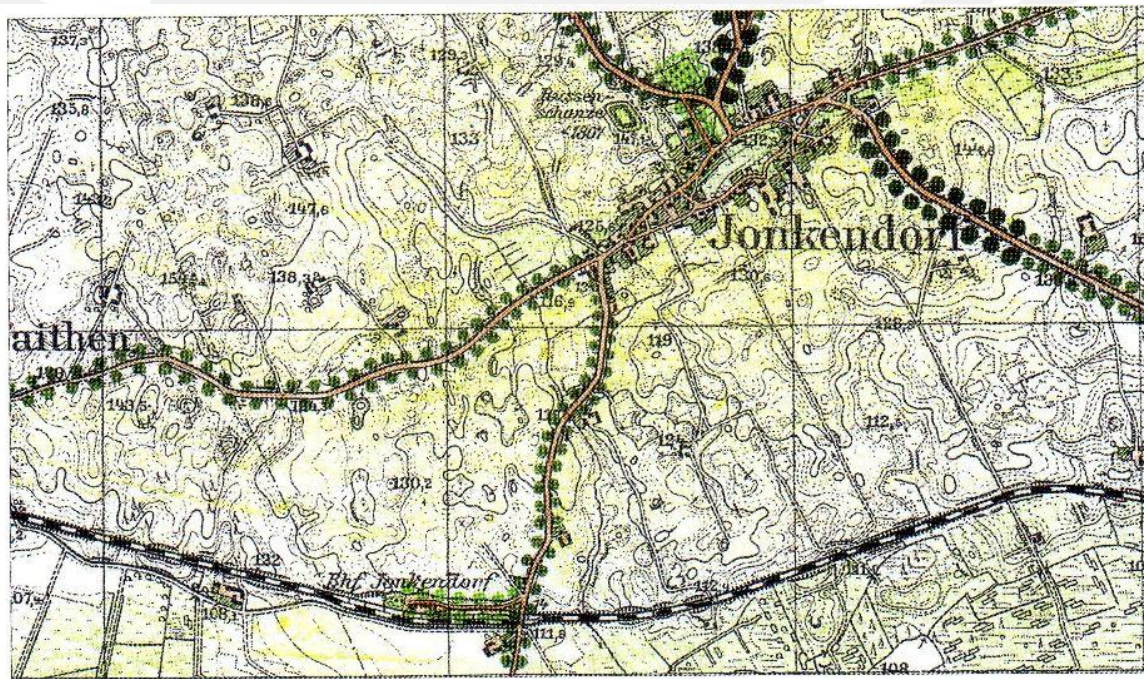
okolice Poczdamu 1833 – krajobraz parkowy (Landschaftspark)

„Das Zweckmässige mit dem Schönen zu verbinden”

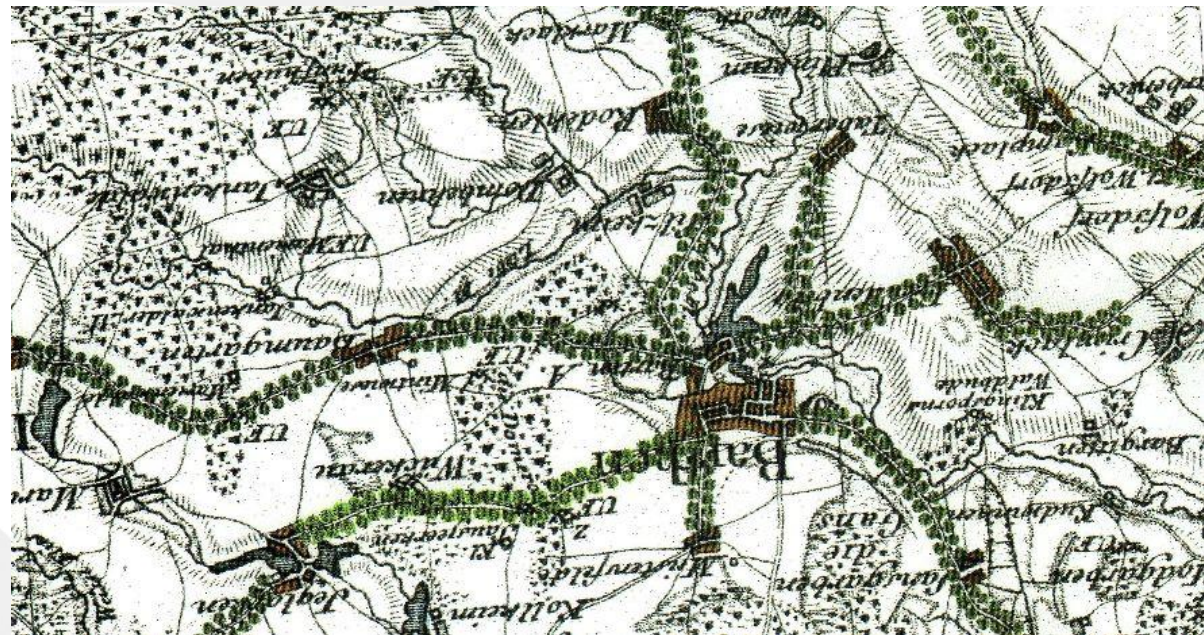
„Celowe z pięknem łączyć” – Peter Joseph Lenné

Radaczewo (1820) przykład ozdobnej farmy
– *ferme ornée*. pow. parku 4,3 ha

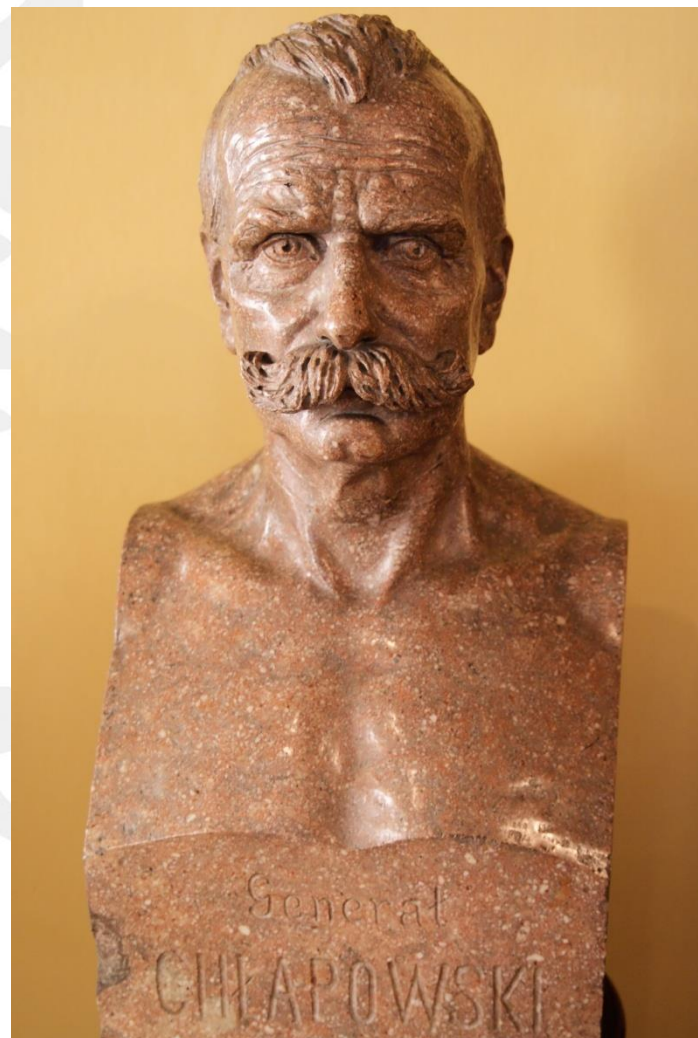
Sieć alei przydrożnych wokół Jonkowa (mapa archiwalna z pocz. XX w.)

Sieć alei przydrożnych wokół Barcian (mapa archiwalna z k. XVIII w.)

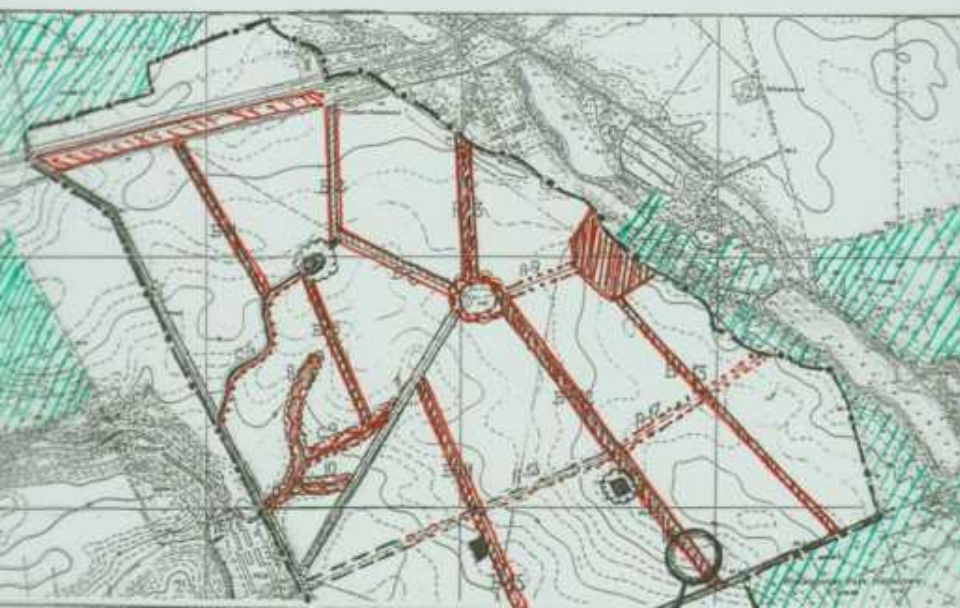
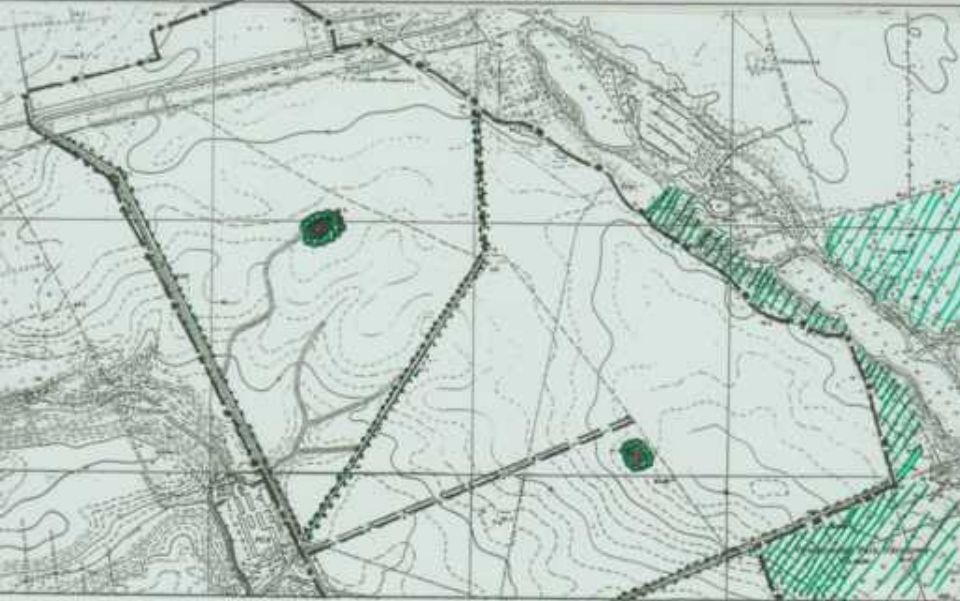
**Generał Dezydery Chłapowski
(1788-1879) w mundurze generalskim
z okresu Powstania Listopadowego**

**popiersie gen.
Chłapowskiego**

Przykład projektu sieci zadrzewień ochronnych na około 1000-hektarowym obszarze pól uprawnych.

- zadrzewienia drobnopowierzchniowe
 - zadrzewienia pasmowe
 - zadrzewienia alejowe 2-rzędowe
- Kolor zielony – istniejące, kolor czerwony - projektowane

Przykłady sieci zadrzewień typu „bocage” z północnej Francji

Sieć barier biogeochemicznych w Parku Krajobrazowym im. Gen. Dezyderyego Chłapowskiego

Charakterystyka, dane o alei

1. Lokalizacja, dane geodezyjne i administracyjne alei (status, właściciel lub zarządca drogi);
2. Charakterystyka alei jako założenia (typ alei, długość i szerokość alei, liczba drzew i rozstawa między drzewami, zasięg koron, warunki ekologiczne, uwagi, np. dotyczące przerw w ciągłości alei);
3. Charakterystyka drzew (gatunek, odmiana drzewa, wiek i podstawowe wymiary drzew, charakterystyka pni, koron, występowanie chorób i szkodników. Dla syntetycznej oceny w karcie podawany jest procent drzew w alei z danymi uszkodzeniami, posuszem itd.);
4. Ocena stanu zachowania alei (pod względem wartości dendrologicznej, stanu zdrowotnego, wartości ekologicznej, zabiegi konserwatorskie wykonane i wymagane, uwagi);

KARTA INWENTARYZACYJNA ALEI

Charakterystyka, dane o alei

5. Analiza kompozycyjno-przestrzenna alei jako dzieła sztuki ogrodowej (czytelność układu kompozycyjnego, rytmiczność nasadzeń, powiązania widokowe w odległym krajobrazie otwartym);

6. Analiza historyczna alei (na podstawie materiałów archiwalnych, ikonograficznych, związki historyczne miejscowości, obiektów z zadrzewieniem alejowym)

W karcie dokumentacyjnej alei zamieszczono rysunki lokalizacyjne, materiały kartograficzne, szkice alei i dokumentację fotograficzną.

Gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie danych

- opracowanie programu do gromadzenia danych bezpośrednio w terenie
- utworzenie bazy danych z mapą cyfrową i udostępnianie danych

Karta inwentaryzacyjna alei

DOKUMENTACJA ZABYTKOWEJ ALEI MORYŃ – MĘTNO/MĘTNO MAŁE

(GMINA MORYŃ, POWIAT GRYFIŃSKI)

ZAWARTOŚĆ OPRACOWANIA:

- KARTA INWENTARYZACYJNA ALEI
- ANALIZA KOMPOZYCYJNA
- ANALIZA HISTORYCZNA
- RYSUNKI, MAPY (załączniki)
- DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

SZCZECIN, DATA:

KARTA INWENTARYZACYJNA ALEI

MIEJSCOWOŚĆ MORYŃ-MĘTNO	GMINA MORYŃ	POWIAT GRYFIŃSKI	WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE
ADRES / BLIŻSZE OKREŚLENIE POŁOŻENIA - DROGA POWIATOWA OBRĘB EWIDENCYJNY: 0003 DOLSKO ¹ , 0004 PRYZEJERZE ² , 0024 MĘTNO ³ ; JEDNOSTKA EWIDENCYJNA: MORYŃ- G [320606_5] ^{1,2} , CHOJNA- G [320603_5] ³ NR EWIDENCYJNY DZIAŁKI DROGOWEJ – 71 ¹ , 73 ¹ , 125 ² , 126 ² , 497 ³ JEDNOSTKA REJESTROWA GRUNTÓW: G.99 ¹ , G.198 ² , G.207 ³ STATUS DROGI: DROGA POWIATOWA LOKALIZACJA WG GPS: początek alei (Moryń) 52°52'10.559"N, 14°22'44.688"E, koniec alei (okolice Mętno Małe, Mętno) 52°54'56.159"N, 14°21'53.496"E POWIĄZANIE Z OTOCZENIEM: DROGA POWIATOWA NR 41 PROWADZĄCA OD MIEJSCOWOŚCI MORYŃ W STRONĘ MIEJSCOWOŚCI MĘTNO, ŁĄCZĄCA SIĘ Z DROGĄ WOJEWÓDZKĄ NR 124 PROWADZĄCĄ OD GRANICY PAŃSTWA W KIERUNKU CHOJNY			
WŁAŚCICIEL POWIAT GRYFIŃSKI REGON: 811700400 SIEDZIBA: 74-101 Gryfino ul. 11-go listopada 16D			
CHARAKTERYSTYKA ALEI			
GATUNEK Aleja na odcinkach: Moryń – Dolsko (w granicach miejscowości): dębowa z dębu szypułkowego <i>Quercus robur</i> L. i dębu bezszypułkowego <i>Q. petraea</i> Matt. (Liebl.) z domieszka klonu pospolitego <i>Acer platanoides</i> L. i lipy szerokolistnej <i>Tilia platyphyllos</i> Scop. , oraz z pojedynczymi kasztanowcami białymi <i>Aesculus hippocastanum</i> L. i jesionami wyniosłymi <i>Fraxinus excelsior</i> L. Dolsko – Mętno/Mętno Małe aleja klonowa z klonu pospolitego z pojedynczymi okazami robinii białej <i>Robinia pseudo-acacia</i> , a w pobliżu Mętna aleja dębowa z dębu szypułkowego i bezszypułkowego	SZACUNKOWY WIEK 120-130 lat	TYP ALEI Jednorzędowa, dwustronna, jednorodna z domieszką; na początku alei od strony Mętna, na łuku drogi aleja jednorzędowa, jednostronna (na odcinku 180 m)	DŁUGOŚĆ ALEI [m] 5280 Początek 1200 m od Morynia (od tablicy miejscowości) w kierunku Dolsko - Mętno Aleja dębowa 3650 m Przerwa 330 m Aleja klonowa 1300 m
SZEROKOŚĆ ALEI [m] 9,0-9,5 a na odcinku od Morynia do wiaduktu kolejowego – 7,2 m	LICZBA DRZEW łączna liczba drzew: 859 okazów. - od Morynia do Dolska: 518 okazów. - Dolsk: 98 okazów. - od Dolska do Mętna: 243 okazów	ROZSTAWA MIĘDZY DRZEWAMI [m] 4,5-5,0 2,8-3,0 (na odcinku od Morynia do wiaduktu kolejowego)	SZEROKOŚĆ PASA JEZDNI [m] 6,0-6,5

Karta inwentaryzacyjna alei

<p>UWAGI Aleja z przerwami w ciągłości miejscami 15- 32 m (na łukach, w miejscach wjazdów na pola uprawne). Najdłuższa przerwa 330 m przed miejscowością Dolsko od strony Morynia</p>	<p>NUMER EWID.KOMPUTER</p>	<p>NR REJ. ZABYTKÓW. DECYZJA Z DNIA.....</p>	<p>INNE ADNOTACJE</p>
WARUNKI EKOLOGICZNE			
<p>POKRYCIE TERENU darń, roślinność ruderalna. Od strony pól uprawnych wyniesienia (skarpy) i obniżenia terenowe z rowami melioracyjnymi, teren miejscami pofalowany</p>	<p>PODSZYT bez czarny <i>Sambucus nigra</i> róża dzika <i>Rosa canina</i> śliwa tarnina <i>Prunus spinosa</i> głóg jednoszyjkowy <i>Crataegus monogyna</i> samosiew pospolitych gatunków drzew (klon pospolity, osika, brzoza)</p>	<p>ZADRZEWIENIE na odcinku alei od Morynia do Dolska aleja we fragmentach w otoczeniu młodego zadrzewienia powstałego z samosiewu (głównie klony pospolite), w pozostałej części drzewa rosną w otoczeniu pól uprawnych</p>	
<p>ODLEGŁOŚĆ DRZEW OD KRAWĘDZI JEZDNI [m] 0,60- 1,0</p>	<p>TYP NAWIERZCHNI JEZDNI Droga asfaltowa</p>	<p>POJEDYŃCZE OKAZY robinia biała <i>Robinia pseudo-acacia</i>, kasztanowiec biały <i>Aesculus hippocastanum</i> lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>, jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i></p>	
<p>WARUNKI GLEBOWE gleba czarne ziemie klasa bonitacyjna pobliskich pól uprawnych – II, III a,b,</p>	<p>WARUNKI WILGOTNOŚCIOWE w normie (dobre)</p>	<p>ZANIECZYSZCZENIE POWIETRZA średnie (droga powiatowa o średnim natężeniu ruchu samochodowego), wzdłuż drogi wiedzie niebieski szlak turystyczny</p>	
CHARAKTERYSTYKA DRZEW			
WYMIARY DRZEW			
<p>OBWÓD PNIA NA WYS.1,30 [cm] MAX. – 313 (dęby), 258 (klony) ; MIN. – 88 (dęby), 112 (klony), NAJCZĘŚCIEJ – od 180 do 280 (dęby), od 160 do 230 (klony)</p>	<p>ŚREDNICA KORONY [m] od 8,0 do 14,0</p>	<p>WYSOKOŚĆ DRZEWA [m] od 13,0 do 20,0</p>	
CHARAKTERYSTYKA PNI			
<p>WYSOKOŚĆ DO PIERWSZYCH KONARÓW najniższa: 3,0 przeciętna: 4,0-5,5 m</p>	<p>FORMA PNIA drzewa jednopniowe, pień zwykle wyprostowany</p>		
<p>USZKODZENIA, % drzew z uszkodzeniami ok. 20 drzew z ubytkami powierzchniowymi, spowodowanymi głównie kolizjami drogowymi; kilka drzew zamierających lub całkowicie obumarłych z występującymi na pniach owocnikami huby; ok. 50 drzew z ubytkami węglóbnymi otwartymi w postaci dziupli, kieszeni.</p>			

CHARAKTERYSTYKA KORON		
<p>KSZTAŁT, BUDOWA KORONY Korony typowe dla gatunków, zachodzą na siebie tworząc tzw. aleję zamkniętą.</p>	USZKODZENIA	
	% drzew z posuszem konarowym	
	licznym (pow. 15%)	nielicznym (do 15%)
	30	50
	% drzew z posuszem gałęziowym	
	licznym (pow. 15%)	nielicznym (do 15%)
	40	60
	UWAGI W koronach licznych drzew należy wykonać cięcia sanitarne, a u niektórych cięcia korygujące; 6 drzew całkowicie uschniętych (m.in. w Dolsku kasztanowiec) – do usunięcia	
<p>WYSTĘPOWANIE CHORÓB, SZKODNIKÓW Kasztanowiec biały – szrotówek kasztanowcowiaczek <i>Camellaria orhidella</i> Deschka & Dimic, 1985 Klon pospolity – czarna plamistość liści klonu <i>Rhytisma acerinum</i> (Pers.)Fr.</p>		
SIEDLISKA CHRONIONEJ FLORY (INWENTARYZACJA MYKOLOGICZNA, LICHENOLOGICZNA, BRIOLOGICZNA)		
<p><i>Evernia prunastri</i> <i>Ramalina pollinaria</i> <i>Parmelia sulcata</i> <i>Syntrichia ruralis</i></p>		
SIEDLISKA CHRONIONEJ FAUNY (INWENTARYZACJA ENTOMOLOGICZNA, ORNITOLOGICZNA)		
<p>Owady kambio- i ksylofagiczne brak</p>		<p>Ptaki chronione</p>
OCENA STANU ZACHOWANIA ALEI		
<p>STAN ZDROWOTNY zadawalający, w części niezadawalający</p>	<p>WALORY KOMPOZYCYJNE wysokie, zwarta aleja</p>	<p>UWAGI przerwy w alei w miejscach wjazdów na pola uprawne i na łukach drogi; najdłuższa przerwa 330 m przed miejscowością Dolsko od strony Morynia i na początku alei od strony Mętna</p>
ZABIEGI KONSERWATORSKIE		
ZABIEGI WYKONANE podcinanie koron od dołu (podkrzesywanie) w celu utrzymania skrajni drogi		
ZABIEGI WYMAGANE usunięcie posuszu konarowego i gałęziowego		
PODŁOŻE	PIEŃ DRZEWA	KORONA

Karta inwentaryzacyjna alei

1337 – pierwsza wzmianka o miejscowości Magnum Mantel; przypuszczalnie Mętno powstało jako osada niemiecka przed rokiem 1350, w tym okresie było lennem kapituły w Soldin

1350 – odnotowanie w źródłach kościoła; który prawdopodobnie powstał w XIII wieku, na co wskazują detale architektoniczne

1369 – pojawienie się w dokumentach nazwy Großen Mantel; właściciele: Będę z linii margrabiów osiadłych w Moryniu i Henning Grote z Chojny

1401 – kolejny właściciel: Frederik Plouen

1420 – kolejny właściciel: klasztor w Cedyni

1469 – kolejny właściciel: Jacob Schwartenholz

br – po sekularyzacji dobrami zarządza urząd w Cedyni, jednak klasztor ma wciąż pewne udziały

MĘTNO MALE (do 1945 r. Kleinmantel)

Miejscowość jest byłym folwarkiem z prawie niezmienną współcześnie zabudową. Folwark został wzniesiony w odległości ok. 300 m na północ od drogi prowadzącej do Morynia. Na zespół folwarczny o powierzchni około 7,2 ha składał się: pałac (nieistniejący; w jego miejscu w latach 60-tych wzniesiono kuźnię i warsztaty, obecnie nieużytkowane) i zabudowania folwarczne wielokrotnie przebudowywane z dostosowaniem do nowych funkcji i rozlokowane wzdłuż boków wydłużonego prostokątnego dziedzińca: nieistniejąca budynek chlewni (wzniesiony oryginalnie na planie koła), nieistniejąca pierwotna stodoła (obecna stodoła powstała w miejscu dawnej), obora przebudowana w 1986 roku, stajnia i owczarnia (na początku lat 80-tych adaptowane do potrzeb hodowli trzody), spichlerz/gorzelnia, trzy budynki mieszkalne. Budynki wzniesione z cegły ceramicznej (układanej w wątku krzyżowym na zaprawie wapiennej), cegły wapiennej i kamienia polnego łamanego są obecnie w dobrym stanie technicznym. Od strony północnej, od jeziora aż do dziedzińca folwarcznego rozciągał się duży park, przechodzący od północnego-wschodu w las mieszały.

Kalendarium

1270 – pierwsza wzmianka o miejscowości Manten; słowiańska osada nad jeziorem Mantel

1337 – pierwsza wzmianka o kolonii wiejskiej Magnum Mantel i o przedmiotowej osadzie Parvum Mantel (Klein Mantel)

przełom XIV/XV w. – powstanie kościoła w Mętnie Małym, jako filii kościoła w Mętnie; malowidła ścienne z II ćw. XV wieku, otwory okienne XVIII wieczne, portal zachodni przemurowany w 1885 r., od poł. XVI w. do 1945 r. służył gminie protestanckiej; po 1945 roku nie użytkowany; w rejestrze zabytków od 1958 roku

1401 – osada rybacka z urzędem sołtysa

1472 – wieś w posiadaniu rodu Balcke aż do 1639 roku, w którym wymarło ostatnie pokolenie

1618-1648 – podczas wojny 30-letniej wieś mocno podupada

1652 – właścicielem pozostaje J. Miller; rozkwit wsi

pocz. XVIII w. – kolejny właściciel: Ludolf George v. Luderitz

1718-1751 – kolejny właściciel: v. Miller

W okolicy bramy Mieszkowickiej, aż do XIX wieku, lokowano stodoły. Przy wyjeździe z miasta w kierunku Cedyni znajdował się zespół młyna miejskiego.

Ukształtowany w średniowieczu typ zabudowy – mimo pożarów i dużych zniszczeń spowodowanych w 1433 roku przez husytów – przetrwał do końca XVIII wieku, a ukształtowany w średniowieczu układ przestrzenny miasta – do dziś. Niszczące przez pożary budynki ryglowe odbudowywano w tradycyjny sposób. Dopiero po pożarze w 1783 roku – kiedy zostało zniszczone prawie całe miasto – zaczęto wznosić budynki o konstrukcji ryglowej, kryte dachówką (nie słomą). Istotne zmiany w zabudowie nastąpiły pod koniec XIX wieku. W miejscach wyburzonych domów ryglowych zaczęto wznosić parterowe i piętrowe budynki murowane, często z bogato zdobioną stolarką. Dachy domów kryto dachówką ceramiczną.

W XVIII wieku zapoczątkowano też zmiany na terenach położonych po zewnętrznej stronie murów obronnych. Z czasem rozebrano bramy, zniwelowano wały i fosy, przeznaczając te tereny na cele ogrodnicze. W XIX wieku na miejscu dawnych wałów założono aleję spacerową obsadzoną drzewami owocowymi, zaś później – lipami i robiniami białą. W południowo-wschodniej części miasta założono cmentarz (wcześniej pochówki odbywały się na cmentarzu przykościelnym). Założono również – przy murze obronnym, na wschód od bramy Mieszkowickiej – cmentarz dla ludności wyznania mojżeszowego, który obecnie jest oczyszczony i zagospodarowany jako miejsce pamięci o dawnych mieszkańcach Morynia.

Jedną z największych inwestycji drugiej połowy XIX wieku była budowa muranego Domu Opieki dla dzieci biednych i sierot. Dom ten zbudowano po zachodniej stronie miasta, przy murach obronnych, wyburzając 100 metrów tegoż muru. Obecnie jest tam Dom Opieki Społecznej im. Christiana Friedricha Kocha, fundatora placówki.

W drugiej połowie XIX wieku, na południe od bramy Mieszkowickiej, zbudowano gorzelnię, a po wschodniej stronie dawnego młyna wzniesiono kamienno-ceglany wiatrak. Wchodzące w skład zespołu młyńskiego budynki wzniesiono od podstaw. W końcu XIX wieku wykonano brukową nawierzchnię ulic.

Na początku XX wieku zabudowę mieszkalną zaczęto lokować poza obrębem murów obronnych, głównie przy obecnych ulicach Lipowej i Dworcowej. Budowano domy wolnostojące, oddalone od ulicy i poprzedzone ogródkami. Podobne domy wzniesiono też przy obecnej ulicy Ogrodowej. W okresie międzywojennym, w południowej części miasta, zbudowano szkołę podstawową.

Moryń pozostawał na uboczu większych wydarzeń, co było powodem tego, że nie rozwinął się tutaj większy ośrodek miejski. W XVIII wieku przez Moryń przebiegała droga pocztowa. Wybudowana szosa z Kostrzyna, przez Mieszkowice do Chojny, ominęła Moryń. Ominęła to miasteczko również linia kolejowa łącząca Śląsk ze Szczecinem, przebiegająca przez Mieszkowice i Chojnę. W czasie II wojny światowej Moryń nie uległ zniszczeniu. Od 1945 roku znajduje się w granicach Polski. (tekst źródłowy: Kubus M., Szewczyk T. 2006)

MĘTNO (do 1945 r. Großmantel)

Kalendarium

3. ANALIZA HISTORYCZNA

MORYŃ (nm. Mohrin)

Pierwsza wzmianka o istnieniu miejscowości Moryń (Moryn) znajduje się w dokumencie z 1263 roku wystawionym przez księcia pomorskiego Barnima I.

Na półwyspie – wciśniętym w wody jeziora Morzycko i jeziora Przyjezierze (obecnie wschodnia część Morynia) – był wczesnośredniowieczny gród pomorski. Dziś są tam pozostałości średniowiecznego kamiennego zamku, zbudowanego w latach sześćdziesiątych XIV wieku przez margrabię brandenburskiego Ottona, z dynastii Wittelsbachów. Dawna osada targowa – która dała początek późniejszemu miastu – znajdowała się najprawdopodobniej nad jeziorem Morzycko, a więc na obszarze wschodniej części Morynia. Osada targowa miała kształt owalniczy, o wydłużonej osi północ-południe; w wiekach XIII i XIV wybudowano tu kościoł. Osada nad jeziorem i zamek obronny na wzgórzu znajdowały się na szlaku wiodącym z ziemi lubuskiej na Pomorze.

W ciągu XIII i XIV w. osada została rozbudowana w kierunku zachodnim; powstało kilka dużych, nieregularnych kwartałów, przy czym całość przyjęła kształt zbliżony do koła. Prawa miejskie Moryń uzyskał przed rokiem 1306. W XIII i XIV w. miasto otoczono kamiennymi murami obronnymi, z dwiema bramami – Mieszkowicką od strony południowej i Młyńską od strony zachodniej, oraz z półbasztami. Mury obronne w Moryniu – pomimo niezachowania bram – należą do najcenniejszych budowli tego typu na Pomorzu Zachodnim.

Od drugiej połowy XIII wieku Moryń – miasto Pomorza – pozostawał w granicach Nowej Marchii, a w latach 1402–1454 – pod rządami Krzyżaków. Zajęciami mieszkańców Morynia były: rolnictwo, w tym uprawa pszenicy, lnu i tytoniu, oraz hodowla bydła, rybołówstwo, rzemiosło, browarnictwo. W XVIII wieku Moryń był siedzibą garnizonu wojskowego.

Wrzaz z rozbudową miasta w części centralnej wytyczono nowy plac rynkowy. Odtąd tutaj odbywały się targi. Siedziba władz miejskich mieściła się prawdopodobnie w jednym z domów przyrynkowych. Ratusz o konstrukcji ryglowej – jako siedzibę władz miejskich – zbudowano dopiero na początku XIX wieku. Istniejący obecnie ratusz został zbudowany w roku 1920, w formie niewielkiego ceglanoego otynkowanego budynku. Po pożarze w 1961 roku został odbudowany.

Późnoromański kościół w Moryniu, z wieżą z przejazdem – wzniesiony z ciosów kamiennych w wiekach XIII i XIV, z kaplicą dobudowaną w XV wieku – jest jednym z najcenniejszych zabytków Pomorza Zachodniego. W czasie wojny 30-letniej kościół został częściowo zniszczony. Dziś wieża jest drewniana, zakończona latarnią.

W pierwszej połowie XIV wieku w pobliżu kościoła zbudowano szpital św. Ducha. Z czasem poszerzono furtę w północno-wschodnim odcinku murów obronnych, a na jej przedłużeniu wytyczono drogę łączącą miasto z zamkiem.

Kwartaly w obrębie murów zabudowywano domami mieszkalnymi i gospodarczymi; miały one konstrukcję ryglową. Domy były parterowe, kryte słomą (ten rodzaj konstrukcji i pokrycia był stosowany jeszcze w XIX wieku). Poza granicami murów obronnych – oprócz zamku – pozostawały zabudowania typu gospodarczego.

Karta inwentaryzacyjna alei

brak	przy drzewach z ubytkami węglowymi - ocena wpływu ubytków na statykę drzew, ew. decyzja o ich zachowaniu lub usunięciu	- usunięcie posuszu konarowego i gałęziowego - cięcia korygujące kształt korony (usunięcie wad budowy, poprawiające statykę drzew) - usunięcie obumarłych drzew
UWAGI		
Opracowana aleja ma duże walory krajobrazowe, kompozycyjne, kulturowe. Tworzy ona nieprzerwany korytarz ekologiczny w krajobrazie rolniczym. Wśród drzew są okazy, które wg norm podawanych przez Kasprzaka (2005) osiągnęły wymiary pomnikowe (dla dębu 300 cm, a dla klonu pospolitego 250 cm obw. pnia mierzonego na wys. 130 cm n.p.g.). Ogólny stan zdrowotny drzew jest zadowalający, jednak wiele drzew jest z licznym posuszem konarowym i gałęziowym; są także drzewa całkowicie obumarłe. Należy przeprowadzić pilne zabiegi pielęgnacyjne.		
DATA :		
Sporzędził:		

2. ANALIZA KOMPOZYCYJNO-PRZESTRZENNA

Ponad 5 kilometrowa aleja jednorodna, na odcinkach dębowa i klonowa, z małą domieszką innych gatunków drzew jest mocnym akcentem kompozycyjnym w krajobrazie rolniczym okolic Morynia, Dolska, Mętna (fot. 1-5). Walory kompozycyjne alei podnosi fakt, że jest ona regularna, ciągła, z niewieloma przerwami w nasadzeniach. Tworzy nieprzerwany korytarz ekologiczny, łączący Moryń z miejscowościami Dolsko i Mętno. Wchodzi w skład systemu regionalnych zadrzewień alejowych, mających uwarunkowania historyczne.

Przedmiotowa aleja została prawdopodobnie założona w okresie powstania folwarku w Mętnie Małym, w XIX wieku.

Lokacji Morynia dokonano przed rokiem 1306 i do dziś zachowany jest jego średniowieczny układ przestrzenny. Zbudowane na planie koła ściętego od północy miasto, z nieregularnymi kwartałami i z regularnym układem ulic w XIII i XIV wieku otoczono kamiennymi murami obronnymi z bramami i basztami. Mury obronne w Moryniu – pomimo niezachowania bram – należą do najcenniejszych budowli tego typu na Pomorzu Zachodnim.

Mętno Małe jest dawnym folwarkiem z prawie niezmienioną współcześnie zabudową. Folwark został wzniesiony w odległości ok. 300 m na północ od drogi prowadzącej do Morynia. Na zespół folwarczny o powierzchni około 7,2 ha składał się: pałac, zabudowania folwarczne wielokrotnie przebudowywane i rozlokowane wzdłuż boków wydłużonego prostokątnego dziedzińca. Od strony północnej, od jeziora aż do dziedzińca folwarchnego rozciągał się duży park, przechodzący od północnego-wschodu w las mieszany. Pobliskie Mętno powstało jako osada niemiecka przed rokiem 1350, znajduje się tu kościół z XIV wieku.

1768-1775 – kolejny właściciel: Gottfried Schulze

1797-1805 – kolejny właściciel: Christoph Friedrich Carl v. Nassau

1805-1814 – kolejny właściciel: Friedrich von Sydon; według Brauninga we wsi były 3 samodzielne zagrody

1828 – kolejny właściciel: Welle

1850-1861 – kolejny właściciel: Strecker

XIX w. – powstanie zespołu folwarchnego

poł. XIX w. – dobro wraz z folwarkiem Horney liczyło 3387 mórg i 46 rur kwadratowych, w tym 480 mórg lasu i 400 mórg wód.

II poł. XIX w. – wieś w posiadaniu Landrata Wernera v. Saldern

po 1945 roku – nacjonalizacja, powstanie PGR, lata 90-te właściciel Kombinat Rolny w Witnicy, Zakład Rolny Mętno

Literatura, materiały źródłowe

- Berghaus H. 1856. Landbuch de Mark Brandenburg, Bd III, Brandenburg.
- Chachulski Z. 2000. Chirurgia i pielęgnacja drzew. Wydaw. LEGRAF, Warszawa.
- Groß W. 2002. European treeworker. Pater Verlag, Berlin-Hannover.
- Kalita-Skwirzyńska K., Opęchowski M., Wolender T. [br.]. Moryń. Urząd Miejski Moryń.
- Kasprzak K. 2005. Ochrona pomników przyrody. Zasady postępowania administracyjnego. Wydanie V. Wydaw. Abrys, Poznań.
- Kubus M. 2006. Zasady wykonywania zabiegów pielęgnacyjnych przy drzewach rosnących na terenach zieleni w Szczecinie, z wyróżnieniem drzew przyulicznych. Drzewa i krzewy polecane do nasadzeń miejskich w warunkach Szczecina (maszynopis).
- Kubus M. 2006. Cedynia, Moryń i Trzcirsko Zdrój – miasta o interesującym układzie przestrzennym, zabytkach i zadrzewieniu. Materiały Zjazdu Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Bogactwo, różnorodność oraz ochrona dendroflory w parkach i lasach zachodniej Polski, 22-24 czerwca 2006 r., Zielona Góra, s. 69-70.
- Kubus M. 2008. Godne prawnej ochrony aleje przydrożne na Pomorzu Zachodnim. Roczn. Dendr. 56: s. 131-141
- Kubus M., Szewczyk T. 2006. Układ przestrzenny i zadrzewienie miasta Moryń. Folia Univ. Agric. Stetin. 2006, Agricultura 248 (101), s. 135-146.
- Kubus M., Nowakowska M., 2007. Metoda określenia wartości założeń alejowych jako przyczynę ich ochrony w krajobrazie otwartym. Czasopismo techniczne Architektura, z. 5-A/2007. Wydaw. Politechniki Krakowskiej im. T. Kościuszki Kraków: s. 149-150.
- Lüderitz J. (Hrsg) 2004. Neumärkisches Lesebuch. Landschaften und Menschen im östlichen Brandenburg. Berlin 2004.
- Majdecki L., 1993. Ochrona i konserwacja zabytkowych założeń ogrodowych, Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa.
- Piskorski Cz. 1966. Województwo szczecińskie. Przewodnik. Wydaw. Sport i Turystyka, Warszawa.

- Romaniszyn J. 1990. Zespół folwarczny w Mętnie Małym. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa. (mps w WUOZ Szczecin).
- Turek-Kwiatkowska L., Filipowiak W., Lesiński H., Myslenicki W., Radacki Z. 1961. Zarys dziejów miast i osiedli województwa szczecińskiego. Szczecin. Miesięcznik Pomorza Zachodniego 4-5, 7-158.
- Wolender T. 1995. Kościół w Mętnie. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa. (mps w WUOZ Szczecin)
- Wolender T. 1995. Kościół w Mętnie Małym. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa. (mps w WUOZ Szczecin)
- Pomorze średniowieczne, red. G. Labuda, Warszawa 1958
- Pomorze nowożytne, red. G. Labuda, S. Hoszowski, Warszawa 1959
- Pomorze u progu dziejów najnowszych, red. T. Cieślak, G. Labuda, S. Hoszowski, Warszawa 1961
- Schmettausche Karte von Pommern (um 1780) skala 1:5000, karta nr 52 Schwedt-Mohrin-Mantel
- Topographische Karte (um 1892) 1:25 000 Königsberg nr 3052, Mohrin nr 3152

4. RYSUNKI, MAPY

- Rys. 1, 2. Mapa topograficzna z 1892 r.
- Rys. 3, 4. Mapa sytuacyjna (drogowa) z 2009 r.
- Mapa ewidencyjna (załącznik)
- Wypis z rejestru gruntów

5. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Tabela 1 – Table 1. Ocena wartości alei według postawionych kryteriów
Value estimation of alleys due to established criteria

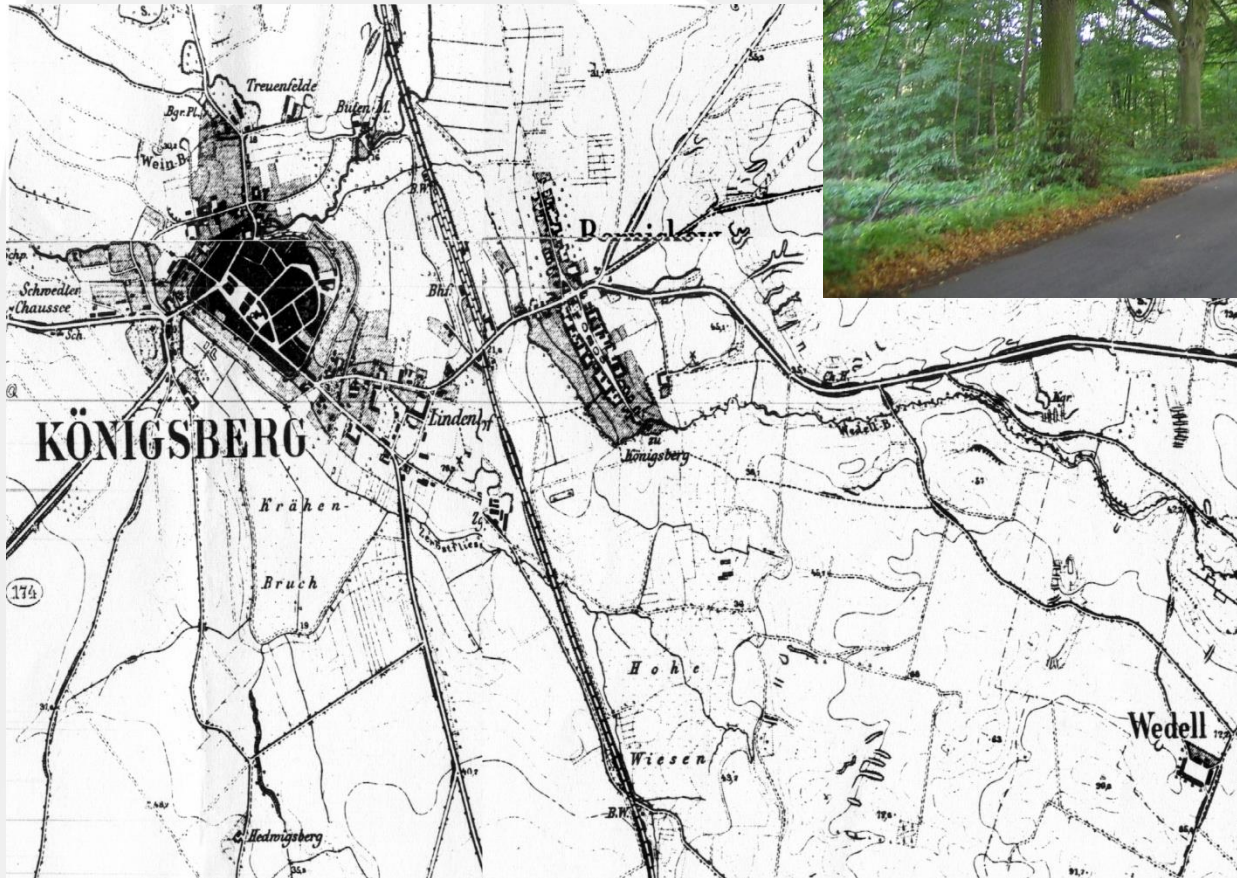
Lp - nr alei na rys. 1 No. - alley's number on the fig. 1	wartość alei – value of alley						ocena ogólna wartości alei general estimation of the alley's value	propozycja objęcia ochroną konserwatorską – proposition of taking under conservator's protection
	dendrologiczna dendrological	zdrowotna (kondycyjna) conditional	kompozycyjna compositional	historyczna, kulturowa historical, cultural	krajobrazowa landscapic	ekologiczna ecological		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	+++	●●●	+++	+++	+++	+++	1,0	XX
2	a) +++	●●	+++	+++	+++	+++	0,9	XX
	b) +++	●●	+++	+++	+++	+++	0,9	XX
3	++	●●	+++	+++	+++	+++	0,9	XX
4	+++	●●	+++	+++	+++	++	0,9	XX
5	a) +++	●●●	+++	+++	+++	+++	1,0	XX
	b) +++	●●●	+++	+++	+++	+++	1,0	XX
6	+++	●●●	+++	+++	+++	+++	1,0	XX
7	+++	●●●	++	+++	+++	+++	0,9	XX
8	a) ++	●	++	++	++	++	0,6	X
	b) +++	●	+++	+++	+++	+++	0,9	XX

objaśnienie – explanation		dotyczy kolumny 3 concerns column 3	
+++ wysoka – high	1,0-0,9 – wysoka - high	● niezadowolający unsatisfying	XX – tak - yes
++ średnia – medium	0,8-0,6 – średnia - medium	●● zadowolający - satisfying	X – warunkowo conditionally
+ niska - low	0,5-0,3 – niska - low < 0,2 – brak - lack	●●● dobry - good	

Aleja lipowa między Czartoryją a Chojną
powiat gryfiński

Aleja lipowa między Czartoryją
a Chojną
powiat gryfiński

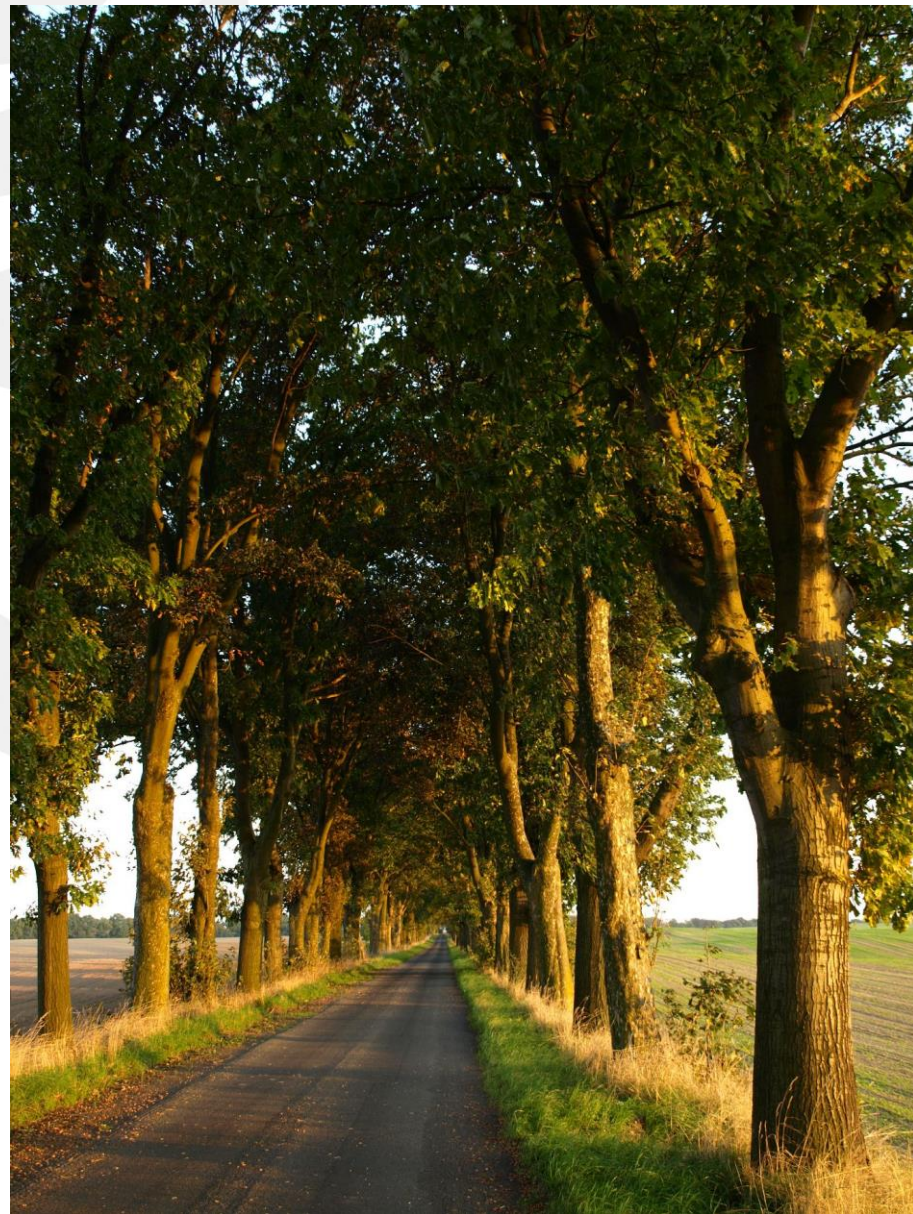
Zespół alei w Chełmie
Dolnym – historyczna forma
komponowanej zieleni

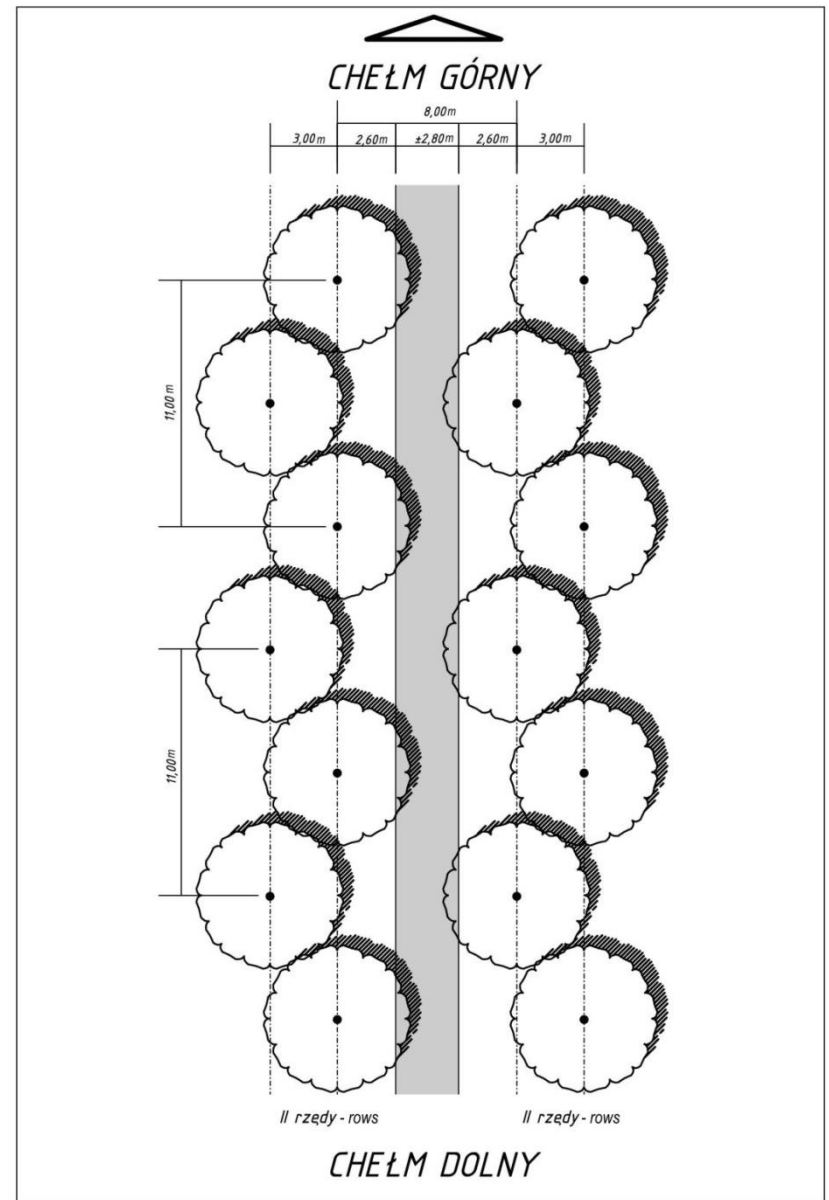
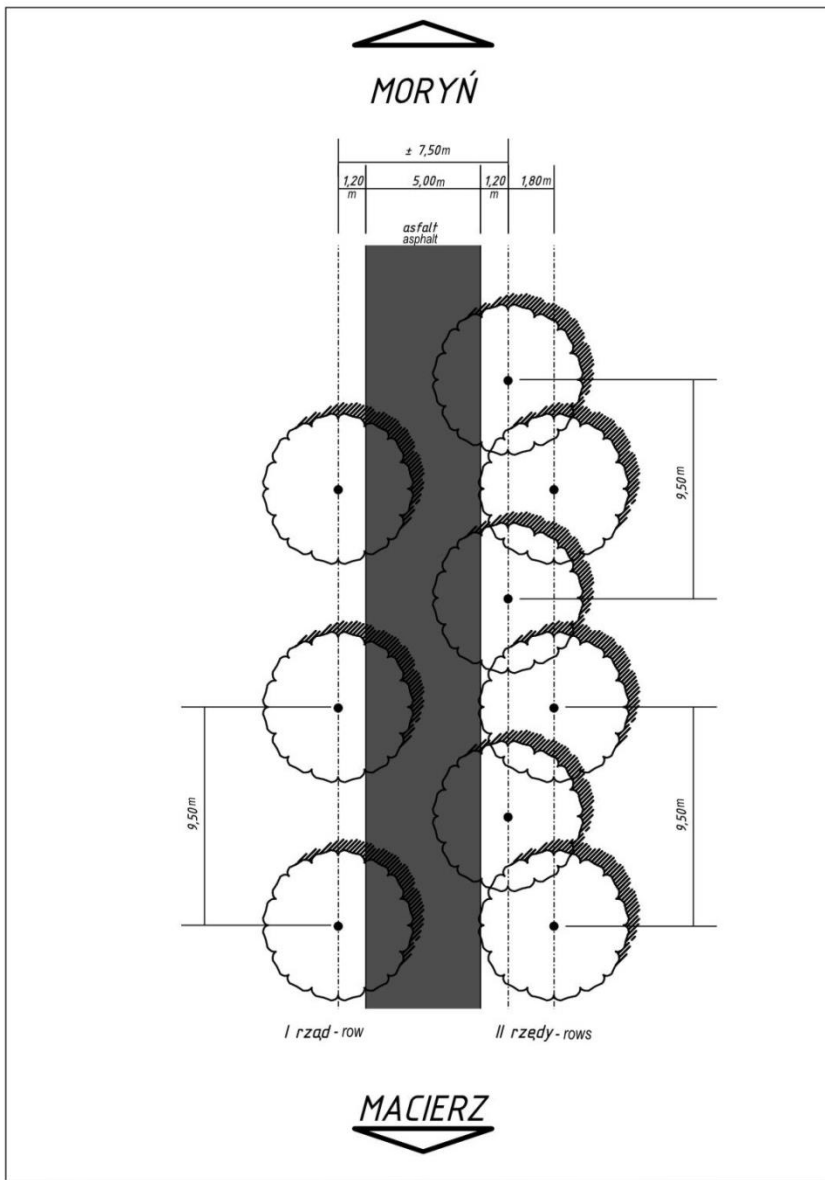
Trójrzędowa aleja lipowa przy drodze
Moryń-Wierzchlas

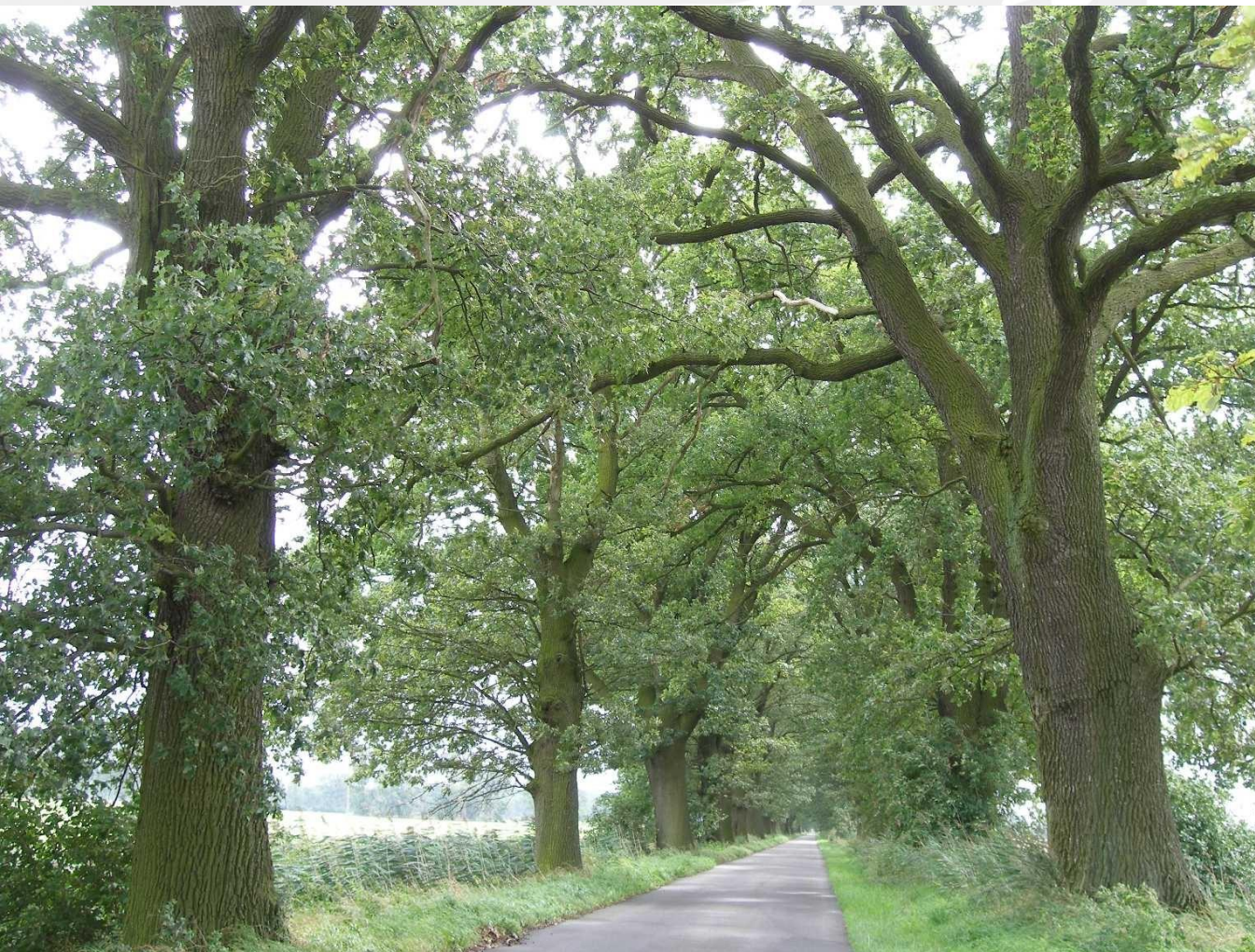
Trójrzędowa aleja lipowa przy drodze
Kuropatniki-Krzymów

Fragment alei z dębu czerwonego przy drodze Dzikowo-Strąpie

Schematy rozmieszczenia drzew w alejach między Moryniem a Macierzą oraz Chełmem Górnym i Chełmem Dolnym

Aleja dębowa między
Młynami a Gizynem
powiat pyrzycki

Aleja kasztanowcowa między
Przelewicami a Ślazowem powiat pyrzycki

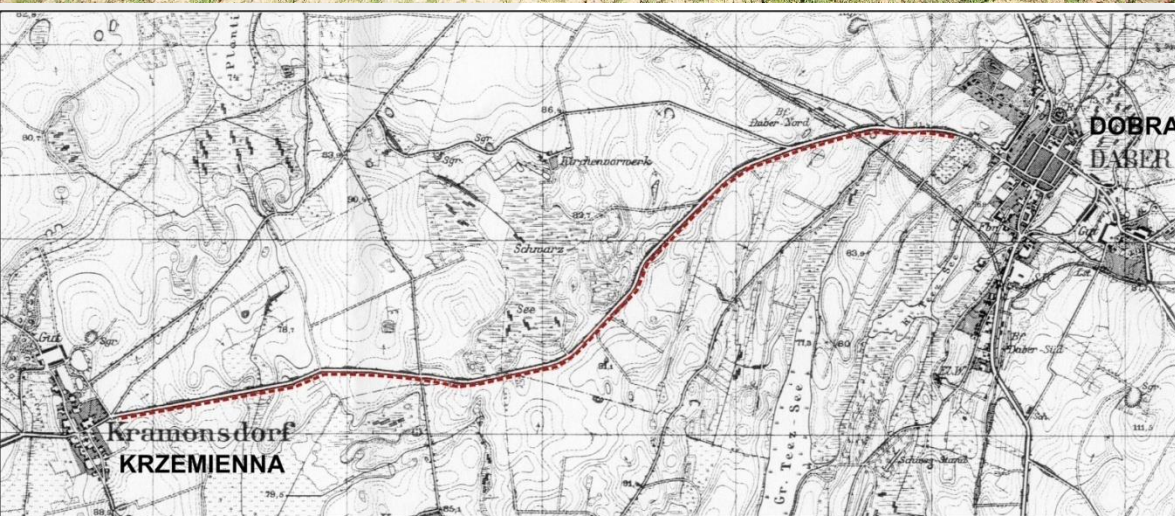

Aleja dębowa
Tarnowo - Tarnówko

pomnik przyrody aleja bukowa Jacinki – Nactów
gmina Polanów, powiat koszaliński

Aleja bukowa między
Dobłą i Krzemienną
powiat łobeski

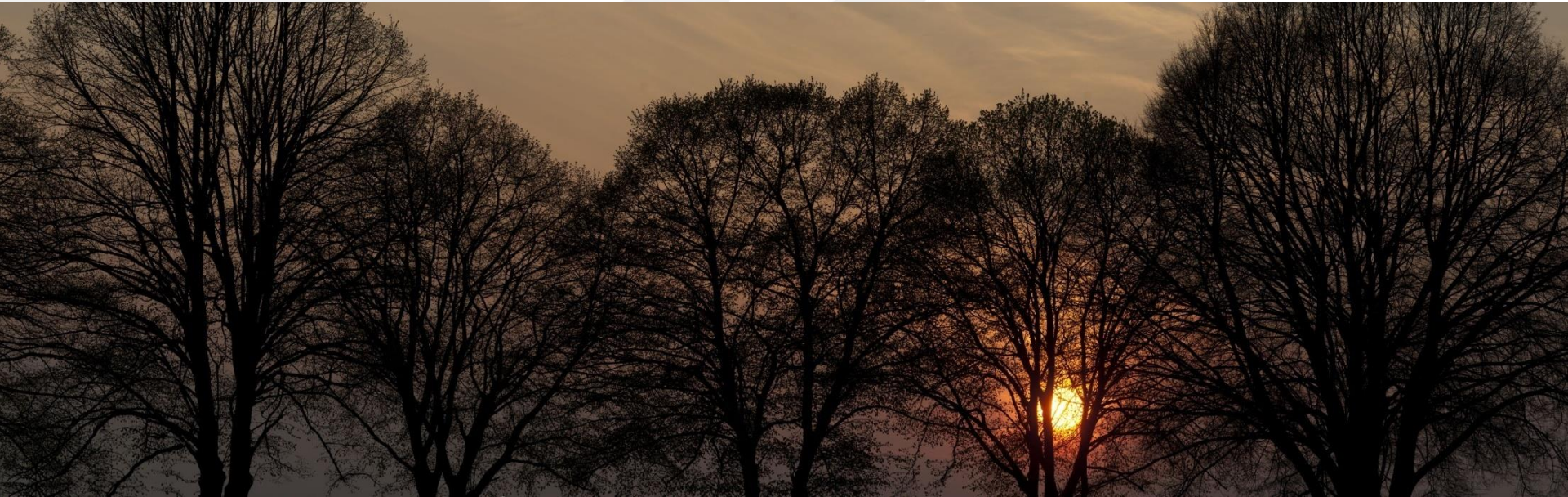

Choszczno, panorama alei dębowej

Bogdaniec zimą droga ze Stanowic do Lubna

Aleja w Barzkowicach

Aleja z Kolina do Krępcewa

Śródpolna aleja jabłoniowa

LITERATURA WYKORZYSTANA W PREZENTACJI

KUBUS M. 2008 a. Aleje przydrożne jako charakterystyczny element krajobrazu otwartego Pomorza Zachodniego. W: Zieleń Miejska Naturalne Bogactwo Miasta, Zieleń przyuliczna – IV konferencja Naukowo-Techniczna (Oleksiejuk E., Jankowska A., red.).Toruń 9-11.10 2008 r.: 81-86.

KUBUS M. 2008 b. Godne prawnej ochrony aleje przydrożne na Pomorzu Zachodnim. Roczn. Dendrol., vol. 56: 131-141.

KUBUS M., NOWAKOWSKA M. 2007. Metoda określania wartości założeń alejowych jako przyczynek ich ochrony w krajobrazie otwartym. Czasopismo techniczne Architektura, z. 5-A/2007. Wydaw. Politechniki Krakowskiej im. T. Kościuszki, Kraków: 149-150.

WOROBIEC K.A., LIŻEWSKA I. (red.) 2009. Aleje przydrożne. Historia, znaczenie, zagrożenie, ochrona. Wydawnictwo Borussia, Kadzidłowo-Olsztyn.

„Zieleń przy drogach i ulicach” - dr inż. Edyta Rosłon-Szeryńska, Katedra Architektury Krajobrazu, SGGW

„Drzewa przydrożne i ich rola w kształtowaniu krajobrazu „- Prof. dr hab. Maciej Żurkowski
Stacja Badawcza PAN w Popielnie

BALAZY S., ZIOMEK K., Znaczenie i uwarunkowania ochrony zadrzewień na obszarach rolniczych

Przelewice, 03 września 2020

Marcin Kubus

ptd@ptd.pl

Polskie
Towarzystwo
Dendrologiczne

***Godne prawnej ochrony aleje przydrożne
Pomorza Zachodniego***